

Araştırma Makalesi

Necip Melhame'nin Gölgesinde Bir İsim: Selim Raad Efendi

Ahmet Yadi*

(ORCID: 0000-0002-0405-3535)

Makale Gönderim Tarihi

15.03.2024

Makale Kabul Tarihi

08.05.2024

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Yadi, A., "Necip Melhame'nin Gölgesinde Bir İsim: Selim Raad Efendi", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/2 (Eylül 2024): 1597-1620.

APA: Yadi, A. (2024). Necip Melhame'nin Gölgesinde Bir İsim: Selim Raad Efendi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 1597-1620.

Öz

19. yüzyılda Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla birlikte Osmanlı bürokrasisinde gayrimüslimler kendilerine daha çok yer bulmaya başladılar. Sultan II. Abdülhamid devrinde bürokrasideki gayrimüslim sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu dönemde özellikle Arapların bürokraside yer alması dikkate değerdir. Bunlar içerisinde Selim ve Necip Melhame kardeşler öne çıkanlar arasında yer almaktadır. Selim Raad Efendi ise Necip Melhame'nin kayınbiraderi olup Osmanlı bürokrasisinde akrabalık ilişkisi neticesinde yer edinmiştir. İlk görevi eniştesi Necip Melhame'nin başında bulunduğu Bulgaristan Komiserliği Fransızca başkatipliğidir. Necip Melhame'nin Bulgaristan Komiserliği'nden ayrılmasını müteakip kendisi de göreve devam etmemiştir. Daha sonra Şûrâ-yı Devlet azalığına atanmıştır. Bu görevdeyken Bulgaristan'daki bazı meselelerin halledilmesi için görevlendirilmiştir. Ayrıca Beyrut Elektrikli Tramvay İmtiyazını almıştır. Kendisi II. Abdülhamid Dönemi'nde Necip Melhame'nin adamı olarak tanınmıştır. Nitekim II.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Çarşamba İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Türkiye, ahmetyadi87@gmail.com.

Assist. Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University, Çarşamba Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Turkey.

Meşrutiyet'in ilanıyla Melhame ailesine karşı yoğun baskı ve suçlamalar yapıldığı sırada Selim Raad Efendi memuriyetten çıkarılmıştır. 1917 yılında Necip Melhame ve Selim Raad Efendi, hükümeti değiştirmeye yönelik bazı faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle Beyşehir'e sürgün edilmişlerdir. Daha sonra kendilerine istedikleri yere gitme hakkı verilerek serbest bırakılmışlardır.

Çalışmada Selim Raad Efendi'nin Necip Melhame ile olan akrabalık bağı sayesinde hangi görevlerde bulunduğu ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ana kaynaklarını Osmanlı arşiv kayıtları ile birlikte süreli yayınlar oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Bürokrasisi, Sultan II. Abdülhamid, Necip Melhame, Selim Raad Efendi.

A Name in the Shadow of Necip Melhame: Selim Raad Efendi

Abstract

In the 19th century, with the Tanzimat and Islahat edicts, non-Muslims began to find more space for themselves in the Ottoman bureaucracy. During the reign of Abdulhamid II, there was a significant increase in the number of non-Muslims in the bureaucracy. It is noteworthy that Arabs took part in the bureaucracy during this period. Among these people, brothers Selim and Necip Melhame are among the most important. Selim Raad Efendi was Necip Melhame's brother-in-law and gained a place in the Ottoman bureaucracy as a result of this kinship. His first job was as the French chief clerk at the Bulgarian Commissariat headed by his brother-in-law Necip Melhame. After Necip Melhame's resignation as Bulgarian Commissioner, he did not continue in this position. He was then appointed as a member of the Council of State. While he was in this position, he was assigned to resolve some issues in Bulgaria. He also received the concession of Beirut electric tramway. He was known as Necip Melhame's man during the reign of Abdulhamid II. As a matter of fact, Selim Raad Efendi was dismissed from the civil service at a time of intense pressure and accusations against the Melhame family with the declaration of the Constitutional Monarchy II. In 1917, Necip Melhame and Selim Raad Efendi were exiled to Beysehir on the grounds that they were involved in some activities to change the government. They were then released with the right to go wherever they wished.

In this study, it has been tried to examine what kind of duties Selim Raad Efendi held thanks to his kinship with Necip Melhame. The main sources of the study are Ottoman archival records as well as periodicals.

Keywords: Ottoman Bureaucracy, Abdulhamid II, Necip Melhame, Selim Raad Efendi.

Giriş

Tanzimat'ın ilanından önce yabancı dil bilgisi gerektiren tercümanlık görevlerinde ağırlıklı olarak gayrimüslimlerin istihdam edildiği bilinmektedir.¹ Özellikle 19. yüzyılda birçok alanda meydana gelen değişim bürokraside dönüşümü beraberinde getirdi. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, milliyetçilik akımının etkisini derinden hissetti. Nitekim bu dönemdeki Osmanlı padişahları ve devlet adamları eşitlik ilkesine dayalı reformlar yaparak gayrimüslimlere birtakım haklar verilmesini sağladılar. Osmanlılık fikri adı altında yapılan bu ıslahatlar gayrimüslimleri devlet bünyesinde tutmak için atılmış adımlardı.² Bürokraside gayrimüslimlerin sayıca artmasında II. Mahmud Dönemi'nden itibaren atılan adımların etkisi büyük oldu. Nitekim Tanzimat ve Islahat fermanlarıyla gayrimüslimler devlet kademelerinde tedricen daha çok yer almaya başladılar.³

II. Abdülhamid Dönemi'nde bürokraside kendine yer edinen gayrimüslimlerin sayıları önceki yıllara göre daha fazlaydı. Bu dönemde özellikle Arapların istihdamında önemli bir artış olmuştur.⁴ Bu doğrultuda Şeyh Ebu'l-Hüda, Şeyh Muhammed Zafir, Tunuslu Hayreddin Paşa, Arap İzzet Paşa, Suriyeli Naum Paşa, Lübnanlı Maruni Necip Melhame Paşa ve abisi Selim Melhame Paşa gibi birçok Arap önemli devlet görevlerine getirildi. Bundaki amacın Arap coğrafyasına verilen önem yanında Arap muhalefeti ve milliyetçilik hareketlerini

¹ Osmanlı Devleti'nde tercümanlık ve tercümanlar için bkz. Cengiz Orhonlu, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", *Atatürk Konferansları V (1971-1972)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975, ss. 15-23; Bilgin Aydın, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", *Osmanlı Araştırmaları*, 29 (2007), ss. 41-86; Sezai Balcı, *Babialı Tercüme Odası*, Libra Yayınları, İstanbul 2018.

² Abdülhamit Kırmızı, "Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslim İstihdamı", *Divan İlmî Araştırmalar*, 13 (2002), s. 300-302.

³ Musa Kılıç, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", *OTAM*, 31 (2012), s. 130-131; Mehmet Korkmaz, "Geç Dönem Osmanlı Bahriyesinde İstihdam Edilen Gayrimüslimler Hakkında Bazı Tespitler (1850-1918)", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (2021), s. 68.

⁴ Abdülhamit Kırmızı, "II. Abdülhamid'in Hıristiyan Memurları", *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, TBMM Milli Saraylar, İstanbul 2017, s. 658.

engellemeye çalışmak olduğu söylenebilir.⁵ II. Abdülhamid Dönemi'nde Araplar içerisinde özellikle Melhame kardeşlerin etkisi son derece büyük olmuştur. Melhameler Lübnan'ın önde gelen Maruni ailelerinden. Selim Melhame 93 Harbi'nde, Doğu Rumeli Komisyonu ve Düyun-ı Umumiye İdaresi'nde aldığı görevler neticesinde II. Abdülhamid'in güvenini kazanmıştır.⁶ Necip Melhame de abisinin nüfuzunu kullanarak Osmanlı Devleti'nde önemli görevlerde bulundu. Selim ve Necip Melhame'nin Habib, İskender ve Şükrü adlarında kardeşleri de bulunmaktaydı ve bunlar abileri gibi büyük memuriyetlerde olmasa da devletin farklı mevkilerinde kendilerine yer edinmişlerdir.⁷ Bu çalışmada Selim Raad Efendi'nin Osmanlı Devleti hizmetine girişi, bulunduğu görevler ve Necip Melhame ile bağlantısı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana kaynağını, Osmanlı arşiv vesikaları ile süreli yayınlar oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti Hizmetine Girmeden Önce Selim Raad Efendi

Selim Raad Efendi 1862 yılında Halep'te dünyaya geldi.⁸ Bazı gazetelerde kendisinin Beyrutlu olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır.⁹ Babası tüccarlık yapan Mihail Raad Efendi'dir. Selim Raad Efendi, tercüme-i hal varakasında kendisinin Rum Melkit¹⁰ Katolik olduğunu belirtmektedir.¹¹ Bir arşiv belgesinde babası Mihail Raad Efendi'nin aslen Halepli ve Osmanlı vatandaşı Rum Katolik milletinden olduğu

⁵ Davut Hut, "Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ortadoğu Özel Sayısı (2016), s. 123-124.

⁶ Erol Makzume, *Sultan II. Abdülhamid Hizmetinde Selim Melhame Paşa ve Ailesi*, MD Basımevi, İstanbul 2019, s. 10.

⁷ Turgut Karaçoban, *Osmanlı Bürokrasisinde Melhame Kardeşler ve Faaliyetleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2023, s. 31.

⁸ BOA. *Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SAİD.d)*. 165/321; *Şûrâ-yı Devlet Sicill-i Ahvâl İdaresi (ŞD. SAİD)*, 21/12.

⁹ *Tuna*, 24 Haziran 1906, s. 3.

¹⁰ 451 yılında Kadıköy Konsili'ndeki kararları benimseyenlere verilen addır. Yani Konsil kararlarını reddedenler tarafından imparator yanlısı göstermek adına tanımlanmışlardır. Ayrıca Melkitler Müslüman yazarlar tarafından ise Melkaiyye ifadesiyle zikredilmişlerdir (Mustafa Sinanoğlu, "Melkâiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s. 84; Zafer Duygu, *İslâm ve Hristiyanlık (Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaştırması ve İlk Etkileşimler)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2021, s. 104-105).

¹¹ BOA. *DH. SAİD.d*. 165/321; *ŞD. SAİD*, 21/12.

yönünde bilgi bulunmaktadır.¹² Ancak Selim Raad Efendi, daha sonraki tarihlerde yazdığı bir yazıda kendisinin Latin olduğunu iddia etmektedir.¹³ Aslında o dönemlerde Katolik mezhebinden olan bazı kesimlerin kendilerini Latin olarak adlandırdığı bilinmektedir. Bu sebeple kendisini Latin olarak belirtmiş olabileceği ihtimali yüksektir.

İlk eğitimine Halep'te başlayan Selim Raad Efendi, burada temel bilgileri öğrendikten sonra Halep Hristiyan Mektebi'nde 7 yıl eğitim görmüştür. Bir süre de Ulum-ı Ticaret Mektebi'ne gittiği bilinmektedir. Daha sonra eğitim için Paris'in yolunu tutmuş ve burada Palm Akademi Darülfünunu'nda siyasi, iktisadi, Türkçe, Arapça, Fransızca ve İtalyanca üzerine dersler görmüştür. Türkçe, Arapça, Fransızca ve İtalyanca konuşup yazabilmektedir. Eğitimini tamamladıktan sonra Tunus'ta iş hayatına atılarak yıllık 12.000 frank kazanç elde etmiştir.¹⁴ Bu sırada Necip Melhame de Tunus'ta bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti hizmetinde bulunan abisi Selim Melhame'nin ilgisini çekerek II. Abdülhamid'e hizmet etmeye başlamıştır. Bir müddet İstanbul'da bulunduktan sonra Fransa'nın işgali ve yönetimi altındaki Tunus'a geri dönmüştür. Muhtemelen burada II. Abdülhamid adına çalışmaktaydı. Çünkü Sultan II. Abdülhamid'i bilgilendirmek için farklı konularda İstanbul'a jurnaller gönderdiği bilinmektedir. Fransız işgalindeki Tunus'ta Osmanlı Devleti'nin hukuk ve nüfuzunu korumak üzere II. Abdülhamid tarafından görevlendirilmiş olması ihtimali yüksektir.¹⁵

Selim Raad Efendi'nin Necip Melhame ile ne zaman ve nerede tanıştığı konusunda net bir bilgi olmayıp çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bir gazete haberine göre Necip Melhame atla dolaşırken atı kontrolden çıkarak bir trenin önüne atlamıştır. O esnada Selim Raad Efendi trende bulunmaktadır. Necip Melhame'ye yardım ederek tedavisi için kendi evine götürmüştür. Bu süreçte Selim Raad Efendi'nin kız kardeşi Caroline, Necip Melhame'ye hemşirelik yapar. Daha sonra bu tanışıklık

¹² BOA. *Hariciye Nezareti Tahrirât-ı Hariciye Odası (HR. TH)*. 7/58.

¹³ BOA. *DH. SAİD.d.* 165/321; *ŞD. SAİD.* 21/12.

¹⁴ BOA. *DH. SAİD.d.* 165/321; *ŞD. SAİD.* 21/12.

¹⁵ Emine Taşkın, *Necip Melhame Paşa'nın Siyasi Hayatı (1856-1927)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 8-9.

ileri bir boyut kazanarak Necip Melhame ile Caroline evlenir¹⁶ ve böylece Selim Raad Efendi, Necip Melhame'nin kayınbiraderi olur.

Necip Melhame ve Selim Raad Efendi'nin birlikte hareket ettiklerine dair ilk ize Tunus'ta rastlamaktayız. II. Abdülhamid adına Tunus'ta faaliyet gösteren Necip Melhame'nin Selim Raad Efendi'yi de çalışmalarına dahil ederek birlikte hareket etmişlerdir. Necip Melhame ile Tunus'ta bulunan Selim Raad Efendi'ye 1893 yılında Osmanlı hükümeti tarafından 4. rütbeden Mecidi nişanı verilmiştir.¹⁷ Devlet adına yararlılık gösteren bu ikili II. Abdülhamid tarafından nişanla taltif edildiler. Necip Melhame ile akrabalığı Selim Raad Efendi'nin Osmanlı bürokrasisinde kendine yer bulmasında ve önemli işlerde görevlendirilmesinde etkili olmuştur.

Bulgaristan Komiserliği Fransızca Başkatipliği

Selim Raad Efendi, Tunus'ta 15 yıl görev yaptıktan sonra Osmanlı Devleti, aldığı maaşa muadil bir ücretle istihdam edileceği yönünde kendisine teklifte bulundu. Bunun üzerine 1900 yılı aralık ayı başında Tunus'taki memuriyetini bırakarak İstanbul'a geldi. Kendisiyle ilgili resmi evrakları Mabeyn'e takdim etti.¹⁸ Bu sırada Necip Melhame'nin başında bulunduğu Bulgaristan Komiserliği'nde Fransızca başkatiibi Corci Harkuş'un Telgraf ve Posta Meclisi azalığına atanmasıyla bir boşluk oluştu.¹⁹ Bunun üzerine Selim Raad Efendi, II Abdülhamid tarafından 18 Aralık 1900 tarihinde 3.700 kuruş maaş ve 500 kuruş tahsisatla Bulgaristan Komiserliği Fransızca Başkatipliği'ne atandı.²⁰ Fransızcaya hakim olması yanı sıra eniştesi Necip Melhame'nin Bulgaristan'da görev yapması buraya atanmasında etkili olmuştur.²¹ Göreve başladıktan sonra zaman zaman İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'dan Sofya'ya trenle dönerken bazen Necip Melhame'nin

¹⁶ Taşkın, *a.g.t.*, s. 5.

¹⁷ BOA. *İrade Taltifât (İ. TAL)*. 31/17.

¹⁸ BOA. *DH. SAİD.d.* 165/321; *ŞD. SAİD.* 21/12.

¹⁹ Mahir Aydın, "Bulgaristan Komiserliği", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 17/21 (1997), s. 80-81; Sinan Kunalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricalı (1839-1922)*, İsis Yayınları, İstanbul 1999, s. 47; BOA. *İrade Eyalet-i Mümtâze (Bulgaristan) İ. MTZ (04)*. 21/1386; *Babiâli Evrak Odası Evrakı (BEO)*. 1609/120625.

²⁰ BOA. *Sadaret Eyalet-i Mümtâze Bulgaristan (A. MTZ (04))*. 69/27; *DH. SAİD.d.* 165/321; *ŞD. SAİD.* 21/12.

²¹ BOA. *Hariciye Nezâreti Sofya Sefareti (HR. SFR.04)*. 544/29; *HR. SFR. 04.* 544/31.

istasyona uğurlamaya geldiği bilinmektedir.²² Selim Raad Efendi, Sultan II. Abdülhamid'in talebi üzerine İstanbul'a bazı önemli konularda müzakere yapmak için gelmiştir.²³

1901 yılı sonlarına doğru Lorando ve Tubinilerin alacak meselesi²⁴ başta olmak üzere bazı konularda Osmanlı Devleti ile Fransa arasında çıkan ihtilafa dair Avrupa gazetelerinde Babıali'nin tavrını eleştiren yazılar yayınlanmıştır. Bu durumun Bulgar gazeteleriyle birlikte siyasi makamları da etkileyeceği düşünülmekteydi. Fransa gazetelerinin Balkan hükümetlerini teşvik ve tahrik edecek yazılar yazması Bulgar basınının cesaretini artırmıştır. Ayrıca Bulgaristan'ı bu meselelerden istifade etme emeline düşürmüştür. Nitekim bu emelin neticesi olarak Fransa'daki büyük askeri tatbikata iki Bulgar zabitanın katılması Bulgaristan tarafından talep edilmiştir. Fransa ise bu teklifi geri çevirmeyerek kabul etmiştir. Bulgaristan'ın bu teşebbüsünde başarılı olması daha önce sonlandırılan sınır meselelerinin tekrar ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun yanında başka sorunların da çıkması muhtemeldi. Özellikle Fransız gazetelerinin imalarından bir netice elde etmek amacıyla gerek Bulgar Telgraf Şirketi gerek resmi makamlarla az çok münasebetleri olan gazeteler durumu bozmak için bir kat daha tansiyonu artırmıştır. Bu yayınların kötü etkisini kırmak için Selim Raad Efendi, siyasi ve diplomatik makamlarla görüşmeler yapmıştır. Görüşmeler sonucunda Fransa tarafından Bulgaristan'a gösterilen dostane tavrın Osmanlı Devleti ile ihtilafın ortaya çıkmasıyla meydana geldiği ve Bulgarların bu gösterişe samimi baktığı izlenimlerini edinmiştir. Fransa'nın bu sırada Balkan hükümetlerini Osmanlı Devleti'ne karşı baskı yapmak için kullanmak istediği yönündeki izlenimlerini raporla İstanbul'a iletmiştir. Selim Raad Efendi, bu ihtilafın Fransa adına başarıyla sonuçlansa bile mesele halledir halledilmez Fransa'nın Bulgar bağımsızlığına karşı kayıtsız kalacağı fikrindeydi. Ona

²² BOA. Yıldız Perakende Zabtiye (Y. PRK. ZB). 29/69.

²³ BOA. HR. SFR.04. 570/55; İ. MTZ (04). 21/1427; Dahiliye Nezareti Mektubî Kalemi (DH. MKT). 2589/15.

²⁴ Lorando ve Tubini meselesi için bkz. Metin Ünver ve Murat Hulkiender, *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Fransız İlişkilerinde Krizler ve Çatışmalar 1901 Hadisesi (Lorando ve Tubini Meselesi)*, İlgili Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018; Semih Sefer, *Lorandolar ve Tubiniler (Osmanlı Devleti'nde Levanten Banker Aileler ve Faaliyetleri)*, Albaraka Yayınları, İstanbul 2020.

göre Avrupa hükümetlerinin ticari menfaatleri karşısında Bulgaristan'ın gelişmesi önemsizdi. Kendisi Bulgaristan'a faydalı olacak devletin Osmanlı olduğunu düşünmekteydi. Bulgaristan'ın bu gibi meselelerle uğraşmak yerine Osmanlı Devleti ile ortak hareket ederek kendisini düzeltebilmek için çaba sarf etmesi gerektiğine inanmaktaydı.²⁵ Görüldüğü üzere Selim Raad Efendi, bulunduğu görevin önemi gereği hem basını takip etmiş hem de gerekli mercilerin görüşünü almak suretiyle hazırladığı raporu İstanbul'a iletmıştır. Bu raporlarında izlenimlerinden yola çıkarak çıkarımlarda bulunmuş, tavsiyelerde bulunmayı ihmal etmemiştir.

Selim Raad Efendi'nin bazı özel durumlarda Sofya'dan ayrıldığı olmuştur. 1902 yılı şubatında Necip Melhame'nin eşine yani kız kardeşine refakatçi olarak İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Yolculuk esnasında yoğun yağmurların sele neden olması Filibe'de konaklamalarını zorunlu kılmıştır. Ertesi gün Varna üzerinden yola devam ederek İstanbul'a ulaşmışlardır.²⁶ Sofya'da bir buçuk yıl görev yapan Selim Raad Efendi, sekiz ay gibi bir süre komiserlik vekaletini de yürütmüştür. İzinli olarak İstanbul'da bulunduğu sırada görevine dönmeyeceğine dair komiserlikten bir tebligat gönderilmesi üzerine 19 Nisan 1902'de başkatiplikten ayrılmıştır.²⁷ Kendisinden sonra yerine Bulgaristan Komiserliğinin Fransızca ikinci kâtabi Salih Bey başkatip atanmıştır.²⁸ Aslında bu göreve devam etmemesinin temel nedeninin Necip Melhame'nin 20 Ocak 1902 tarihinde Bulgaristan Komiserliği görevinden ayrılması olduğunu söylemek yerinde olacaktır.²⁹ Diğer bir ifadeyle ya eniştesinin olmadığı göreve devam etmek istememişti ya da Necip Melhame ortak hareket etmek adına onun yakınında bulunan bir memuriyete atanmasını düşünmüştü.

Selim Raad Efendi, Bulgaristan'daki görevinde gösterdiği hizmet ve gayretlerinden dolayı rütbe, nişan ve madalya ile taltif edilmiştir. 10 Mart 1901'de rütbesinin bir derece yükseltilmesi yönünde karar alınmış, önceki rütbesinin ne olduğuna dair resmî belge gönderilmesi

²⁵ BOA. A. MTZ (04). 71/64.

²⁶ BOA. A. MTZ (04). 74/3; Y. PRK. ZB. 32/7.

²⁷ BOA. DH. SAİD.d. 165/321; ŞD. SAİD. 21/12.

²⁸ BOA. A. MTZ (04). 75/21.

²⁹ Aydın, a.g.m, s. 80-81; Kunalalp, a.g.e, s. 47.

istenmiştir.³⁰ Nitekim yazışmalar sonucunda 16 Kasım 1901'de rütbe-i ula sınıf-ı evveli derecesi almıştır.³¹ 3 Mayıs 1901'de Liyakat Madalyası, 14 Haziran 1902'de birinci rütbeden Mecidî, 26 Temmuz 1902'de ise ikinci rütbeden Osmanî nişanları ile taltif edilmiştir.³²

Şûrâ-yı Devlet Azalığı

Bulgaristan'dan ayrılmasının ardından Beyoğlu Taksim civarındaki Firuzğa Mahallesi'ne yerleşen³³ Selim Raad Efendi'nin başka bir biriminde istihdam edilmesi düşünüldü. Nitekim 2 Mayıs 1902'de II. Abdülhamid tarafından başkatiplik maaşıyla Hariciye Nezareti'nde istihdam edilmesine dair bir irade çıkarıldı.³⁴ Ancak kendisi bu göreve başlamadan 28 Ağustos 1902'de 2.500 kuruş maaşla Şûrâ-yı Devlet azalığına tayin edilmiş,³⁵ ertesi gün maaşı 4.500 kuruşa çıkarılmak suretiyle Tanzimat Dairesi'nde göreve başlamıştır.³⁶ Görevde bulunduğu süre zarfında Selim Raad Efendi'nin maaşının ödenmediği zamanlar da olmuştur. Bu durumda kendisi maaşının düzenli ödenmesi konusunda talepte bulunmuştur.³⁷ Haziran 1903'te maaşına 3.000 kuruş zam yapılmıştır.³⁸

Sultan II. Abdülhamid 1906 yılında Şûrâ-yı Devlet azalığı devam eden Selim Raad Efendi'yi yöreye hâkim olmasından dolayı bazı cinayet olaylarıyla ilgili tahkikat yapmak üzere Bulgaristan'a göndermeye karar verdi.³⁹ Bulgaristan Komiserliği tarafından yürütülen tahkikata katılacak olan Selim Raad Efendi, Sultan II. Abdülhamid'in emri üzerine Sofya'ya

³⁰ BOA. İ. TAL. 245/37; A. MTZ. (04). 69/57.

³¹ BOA. İ. TAL. 266/12; DH. SAİD.d. 165/321; ŞD. SAİD. 21/12.

³² BOA. İ. TAL. 249/37; DH. SAİD.d. 165/321; ŞD. SAİD. 21/12.

³³ BOA. DH. SAİD.d. 165/321; ŞD. SAİD. 21/12.

³⁴ BOA. İrade Hususi (İ. HUS). 96/83; BEO. 1851/138793.

³⁵ BOA. İrade Dahiliye (İ. DH). 1400/26, BEO. 1912/143351; Şûrâ-yı Devlet (ŞD). 3195/12.

³⁶ BOA. İ. HUS. 99/125; BEO. 1917/143709; ŞD. 3195/18.

³⁷ BOA. DH. MKT. 637/14.

³⁸ BOA. BEO. 2092/156893; ŞD. 3195/72; İ. HUS. 106/69. Selim Raad Efendi 1904 yılı nisanında Halep'e gitmek için izin talep etmiştir. Çünkü annesi yaşlı ve hasta olduğundan oğlunu görmek istemişti. Selim Raad Efendi'ye iki aylık izin verilmiş ve böylece kendisi hem ailesiyle vakit geçirme hem de ailesinin zor zamanında evlatlık görevini yerine getirme fırsatı bulmuştur (BOA. Yıldız Sadaret Hususi (Y. A. HUS). 469/79; Y. A. HUS. 470/79).

³⁹ BOA. DH. MKT. 1047/48.

gitmek için hazırlıklara başladı. Bu görevdeyken yapacağı masraflar için maaşına bir misli zam yapılmıştır.⁴⁰ Selim Raad Efendi henüz yola çıkmadan İstanbul'a konuyla alakalı olarak gelen istihbarata göre; İslimiye'de bazı Ermeniler 800 civarında bomba imal ederek Edirne'de tren yolu yakınındaki bir köye getirmişlerdi. Başka bir Ermeni grubu ise Avusturya vapuruyla İstanbul'a patlayıcı madde nakledecekti.⁴¹ Bulgarların korumasındaki eşkiyanın ele geçirilmesi için yürütülen tahkikattan iyi sonuç alınması Bulgaristan için de elzemdi. Babıali'nin olumlu yöndeki adımlarına karşı bazı kötü niyetlilerin patlayıcı madde tedarik ve sevkinden dolayı Bulgaristan'ın dikkatini çekmek adına suçlular hakkında tahkikat yapılması gerekli görüldü. Bu konuları incelemek için Sofya'ya gidecek olan Selim Raad Efendi'ye gerekli bilgilerin iletilmesi yönünde talimat verildi.⁴² Nitekim Selim Raad Efendi'nin 7 Haziran 1906'da Sofya'ya ulaştığı Bulgaristan Komiseri Sadık El-Müeyyed Paşa⁴³ tarafından bildirildi.⁴⁴ Selim Raad Efendi, daha önce bulunduğu görevdeki başarılarından dolayı II. Abdülhamid'in güvenini kazanmış olmalı ki kendisine bu görev verilmişti. Ya da Necip Melhame'nin bürokrasideki etkinliği Selim Raad Efendi'nin görevlendirilmesinde etkili olmuştu.

Selim Raad Efendi'nin Sofya'daki izlenimleri ve Necip Melhame ile akrabalığı Bulgar gazetelerinde haber konusu olmuştur. Selim Raad Efendi'nin Sofya'da bulunmasını Necip Melhame ile olan yakın ilişkisine bağlamaktaydılar. Ayrıca Yıldız Hafiyeye Teşkilatı Reisi olan Necip Melhame'nin hafiyelik için Selim Raad'ı Bulgaristan'a gönderdiği ihtimali üzerinde durmaktaydılar. Sultan II. Abdülhamid'den para almak adına birtakım anarşist eylemler ve suikastlar keşfetmek niyetinde olduğunu düşünmekteydiler. 1905'te II. Abdülhamid'e bombalı suikast

⁴⁰ BOA. *Sadaret Mektubî Mühimme Kalemi (A. MKT. MHM)*. 550/22; ŞD. 3196/52.

⁴¹ II. Abdülhamid Dönemi'nde Bulgaristan'daki Ermenilerin faaliyetleri için bkz. Mucize Ünlü, "II. Abdülhamid Döneminde Bulgaristan'da Ermeni Ayrılıkçı Faaliyetleri", *Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal'a Armağan (Türk Tarihi Araştırmaları)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 394-416.

⁴² BOA. *İrade Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ. DUİT)*. 145/109.

⁴³ Sadık El-Müeyyed Paşa'nın ailesi, eğitimi ve diplomatik görevleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Ömer Faruk Can, *Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati: Azmzade Sadık El-Müeyyed Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1860-1910)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2022.

⁴⁴ BOA. *Dahiliye Nezareti Şifre Kalemi (DH. ŞFR)*. 366/56.

teşebbüsünden sonra Necip Melhame başkanlığında Yıldız'da araştırma komisyonu oluşturulmuştu.⁴⁵ Bundan dolayı Necip Melhame ve yakınlarının Sultan'dan epeyce para aldıkları iddia edilmekteydi. Bu durum, artık para alacak bir şeyin kalmayışı nedeniyle yeni suikastlar ve bombalar keşfetmeye başlandığına yorulmaktaydı. Bulgar Telgraf Ajansı, bunun sonucu olarak İslimiye'de bir Ermeni'nin bomba ve cehennem makinesi yaptığına ve Varna'da Ermenilerin suikast tertip etmekte olduklarına dair Yıldız'a rapor verildiğini bildirmiştir.⁴⁶

1906 Temmuz'unda Selim Raad Efendi'nin Sofya'dan Viyana'ya gitmek için yola çıktığı bilgisi Bulgaristan Komiseri Sadık El-Müeyyed Paşa tarafından İstanbul'a bildirildi.⁴⁷ Aslında Selim Raad Efendi'nin gidiş sebebi yukarıda bahsetmiş olduğumuz Bulgar basının haberleriydi. Ayrıca Bulgarlardan gördüğü kötü muameleler de kendisini Viyana'ya gitmeye mecbur etmiştir.⁴⁸ Daha sonra Selim Raad Efendi bir süreliğine yine Sofya'ya gelmiştir. Bulgaristan hükümeti tarafından bir casus gibi sınır dışı edileceğini anlayan Selim Raad Efendi, çok kalmadan İstanbul'a gitmiştir.⁴⁹

Selim Raad Efendi'nin Bulgaristan'daki olaylarla ilgili araştırma yapmak için Sofya'da bulunması gerekirken buradan ayrılışı kendisine bu görev için verilecek ücret konusunda tartışmalara sebep olmuştur. İncelemeler sonucunda bu görevde 7 Haziran 1906'dan 1907 Mayıs'ının sonuna kadar bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sürenin ne kadarında Sofya'da bulunduğu belirlenerek ona göre ödeme yapılması

⁴⁵ Bomba hadisesi komisyonu için bkz. İhsan Burak Birecikli ve Fahri Maden, "Yıldız Suikasti: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid'e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23/67-68-69 (2007), ss. 399-424; Vahdettin Engin, "Sultan II. Abdülhamid'e Düzenlenen Ermeni Suikastı ve Bu Sebepçe Belçika ile Yaşanan Diplomatik Kriz", *Bellekten*, 59/225 (1995), ss. 413-428.

⁴⁶ *Tuna*, 24 Haziran 1906, s. 3.

⁴⁷ BOA. A. MTZ (04). 143/58; A. MTZ (04). 143/72.

⁴⁸ BOA. Y. A. HUS. 504/71; *Tuna*, 7 Temmuz 1906, s. 3.

⁴⁹ *Tuna*, 3 Eylül 1906, s. 2; BOA, A. MTZ (04). 147/60. *Tuna* gazetesinde yer alan bir habere göre Selim Raad Efendi, 1906 yılı sonlarına doğru özel memuriyetle Mısır'a gönderilmiştir. Gitme sebebi Mısır'da ortaya çıkan Sultan II. Abdülhamid karşıtı faaliyetlerin sebeplerini araştırmak ve incelemektir (*Tuna*, 19 Aralık 1906, s. 2.). Ancak arşiv belgelerinde Selim Raad Efendi'nin Mısır'a gittiğine dair bir kayıt rastlanamamasından dolayı bu görevlendirmenin kesinliği konusunda bir bilgiye sahip değiliz.

kararlaştırılmıştır.⁵⁰ Ayrıca kendisine Sofya'da bulunmadığı günler için ücret ödenmeyeceği tebliğ edilmiştir.⁵¹ Yapılan incelemelerde Selim Raad Efendi'nin 7 Haziran-5 Temmuz 1906 tarihleri arasında iki defa Avrupa'ya gittiği ve yaklaşık sekiz ay Sofya'da bulunmadığı halde bu zaman dilimine ait zamlı maaşlarını aldığı anlaşılmıştır. Haksız yere aldığı bu ücretin ya kendisinden alınması ya da maaşından kesilmesi için gerekli işlemlerin yapılması kararı alınmıştır.⁵² Kendisinin aldığı parayı geri ödememekte direnmesi üzerine Dahiliye Nezareti işe el atmış, bu ücretin Şûrâ-yı Devlet azalığı maaşından kesileceği kendisine bildirilmiştir.⁵³

II. Abdülhamid Dönemi sonuna kadar Şûrâ-yı Devlet azalığında bulunan Selim Raad Efendi vazifesinde gösterdiği hizmetlerinden dolayı ödüllendirilmiştir. 25 Eylül 1902'de ikinci rütbeden Osmanî,⁵⁴ 14 Haziran 1903'te de birinci rütbeden Mecidî nişanlarıyla taltif edilmiştir.⁵⁵

Beyrut Elektrik ve Elektrikli Tramvay İmtiyazı Talebi

Teknolojinin gelişmesi ve gündelik hayatta yer almasıyla birlikte ilk tramvaylar atlı olarak 1830'lu yıllarda Amerika'da ve daha sonra Avrupa şehirlerinde kullanılmaya başlandı. Osmanlı Devleti'nde ise ilk atlı tramvay 1871 yılında İstanbul'da halkın hizmetine sunuldu. 19. yüzyılın sonlarına doğru ise elektrik üretimi ve enerjisi sayesinde elektrikli tramvaylar hizmete girdi. İstanbul'da elektrikli tramvayın işletilmesi çalışmaları yapılmışsa da ilk olarak 1907'de Şam'da elektrikli tramvay işlemeye başlamıştır.⁵⁶ Daha sonra birkaç Osmanlı şehrinde elektrikli tramvayların çalıştığı bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde elektrikli tramvay yapılması konusunda bazı şehirler için imtiyaz hakkı elde etmek adına teklifler gelmekteydi.

⁵⁰ BOA. DH. MKT. 1098/42.

⁵¹ BOA. BEO. 3067/229993.

⁵² BOA. BEO. 3170/237706; BEO. 3170/237707.

⁵³ BOA. BEO. 3211/240810; BEO. 3319/248904.

⁵⁴ BOA. İ. TAL. 281/69.

⁵⁵ BOA. İ. TAL. 305/21.

⁵⁶ Mesut Ayar, "Osmanlı'da İlk Elektrikli Tramvay ve Şehir Elektriği İşletme: Şam'da Elektrikli Tramvay ve Şehir Aydınlatması", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 29 (2013), s. 111-112.

Bunlardan biri Akdeniz liman şehri olan Beyrut'tu. Selim Raad Efendi'nin 1906 yılında Beyrut'ta elektrikli tramvaylar inşası ve işletilmesi ile şehrin elektrikle aydınlatılması için bir imtiyaz talebi oldu. Yapılan görüşmelerde taraflar karşılıklı olarak taleplerini sundular.⁵⁷ Selim Raad Efendi'ye tramvayın geçeceği sokakların zemininin çift hat tesisi halinde 9,5 tek hat olması halinde ise 7,5 metreden az olmaması Babiali tarafından iletildi. Ayrıca dinî, askerî, resmî mekanların yanı sıra sokaklarının aydınlatılması konusunda imtiyaz sahibinin ücret tarifesinden %20 indirim yapması istenmekteydi. Beyrut gibi ticari faaliyeti ve nüfusu fazla ve gündün güne gelişmekte olan bir şehirde elektrikli tramvayların geçireceği caddeler için istenilen genişliğin belirlenmesi son derece önemliydi. Çünkü bir takım kaza ve tehlikeler meydana gelebilirdi. Halkın huzuru ve ihtiyacının karşılanması için yukarıda belirtilen mekanların ve sokakların aydınlatma ücretindeki indirimin bölgenin ihtiyacı dikkate alınarak görüşülmesi uygun görüldü. Ayrıca bölgede yakılan gaz için geçerli tarifeden ne miktar indirim yapılacağı ve diğer daireler tarafından Gaz Kumpanyası'na yıllık ne kadar ücret verilmekte olduğu konusunda bilgilendirme yapılması istendi.⁵⁸

Beyrut elektrik ve elektrikli tramvay imtiyazının müddeti de taraflar arasında anlaşmazlık konusu olmuştur. Selim Raad Efendi asıl amacının Osmanlı hükümetine fayda sağlamakla beraber memleketin imar ve gelişimi olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca hasılatın %10'unun Hicaz Demir Yolları yararına verilmesi ve hiçbir yerde görülmediği halde hat güzergahına tesadüf eden yolların 7,5 metreden 9,5 metreye çıkarılması, Osmanlı mektepleri mezunlarının tercihen istihdamı konusunda Osmanlı Devleti'nin şartları devam etmiştir. Selim Raad Efendi mağdur olduğunu beyan ederek mukavelenin adil şartlar çerçevesinde yeniden düzenlenmesini talep etmiştir.⁵⁹

Selim Raad Efendi'nin taleplere karşı itirazına rağmen Babiali bu konuda geri adım atmamıştır. Nitekim her gün masraflar çıkılmadan gelirin %10'unun Hamidiye Hicaz Demir Yolu sandığına verilmesi şartı kabul edilmedikçe imtiyazın verilmeyeceği konusunda Sultan II.

⁵⁷ BOA. BEO. 2805/210312.

⁵⁸ BOA. BEO. 2820/211484; *Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)*. 113/52.

⁵⁹ BOA. ŞD. 1223/6.

Abdülhamid'in kesin emri bulunmaktaydı. Bundan dolayı Selim Raad Efendi, bu imtiyazı almak istiyorsa söz konusu şartı kabul etmek zorundaydı. Görüşmelerde çoğunluk, Sultan'ın emri gereği imtiyazın belirtilen şartlar dahilinde Selim Raad Efendi'ye verilmesi yönünde fikir beyan etmiştir. Ayrıca yapılacak olan mukaveleden telefon ve telgraf hatları çekmek ve otomobil işletilmesi hakkındaki maddelerin çıkarılması da uygun görülmüştür. Hasılatın %10'unun Hicaz Demir Yoluna verilmesi, aydınlatma ile ilgili olarak yürürlükteki tarifeden %20 indirim yapılması ve imtiyaz müddetinin 50 sene ile sınırlandırılması, şirket azalarının yarısının Osmanlı vatandaşı olması gibi şartları Selim Raad Efendi kabul ettiği takdirde imtiyazın kendisine verilmesi, aksi takdirde diğer taliplerin tekliflerinin inceleneceği Meclis-i Vükela'da kararlaştırılmıştır.⁶⁰ Taraflar arasında yapılan görüşmeler neticesinde imtiyaz Selim Raad Efendi'ye verilmiştir.⁶¹ Bu imtiyazla bir Anonim Osmanlı Şirketi oluşturulmuş, iki nüsha şeklinde hazırlanan mukavele ilgili birimlere iletilmiştir.⁶²

Taraflar arasında imzalanan mukavelenameyi incelediğimizde kurulan şirketin İdare Meclisi'nde Necip Melhame Paşa, Habib Melhame ve Filib Melhame'nin adlarının olması dikkat çekicidir. Diğer işlerde olduğu gibi Necip Melhame ve Selim Raad Efendi'nin burada da ortak hareket ettikleri görülmektedir. İmtiyaz için kurulan anonim şirkette Necip Melhame Paşa dışında şirketin meclis başkanı Viktor Limoj ve Mühendis Şarl Tuna adlı kişiler de bulunmaktaydı. Şirketin tam adı *Beyrut Tramvay ve Elektrik Osmanlı Anonim Şirketi*'ydi. Osmanlı kanunlarına göre yönetilecek şirketin merkezi İstanbul'du. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin farklı bölgelerine veya yabancı memleketlere de şubeler açabilme yetkisine sahipti. İmtiyaz ve şirket hakkında detaylı bilgiler veren mukavele 44 maddeden oluşmaktaydı. Mukavelenamede sadece Selim Raad Efendi'nin imzası bulunmaktadır.⁶³ Şehrin aydınlatılması imtiyazının şirkete aktarılması konusunda bazı anlaşmazlıklar yaşanmış olsa da sorun çözülmüştür.⁶⁴ Netice itibarıyla bu imtiyazla Selim Raad Efendi'nin adı altında

⁶⁰ BOA. *Yıldız Sadaret Resmi Evrakı* (Y. A. RES). 136/62; BEO. 827/211984.

⁶¹ BOA, BEO. 2840/212984.

⁶² BOA. BEO. 2883/216213; ŞD. 1224/55.

⁶³ BOA. *Sadaret Mukavelenameler* (A. DVN. MKL). 46/4.

⁶⁴ BOA. ŞD. 1225/34; BEO. 3360/251952.

Melhame ailesi Beyrut'un hem tramvay hem de elektrik ihalesini almış oldu. İleriki yıllara ait arşiv kayıtlarından da elektrikli tramvayların Beyrut sokaklarında işlediğini anlamaktayız. Hatta açıldıktan sonra halktan birçok kişinin biletsiz olarak binmesi şikâyete konu olmuştur.⁶⁵

Memuriyetten İhracı ve Sürgün Edilmesi

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte Sultan II. Abdülhamid yönetimine basın yoluyla bir kamuoyu baskısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Dönemin gazeteleri incelendiğinde eleştirilerin Sultan II. Abdülhamid'in şahsından ziyade saray erkanı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.⁶⁶ Özellikle İttihatçılar kendileri haricindeki güç odaklarına şüpheyle bakmaktaydılar. II. Abdülhamid veya Babialî tarafından meşrutî yönetimin sıkıntıya düşürülmemesi adına kendilerince bazı tedbirler alma yoluna gitmişlerdir. Nitekim herkesten Meşrutiyet'e sadakat yemini istemişler, birçok memur ve devlet adamı yemin etmişler veya etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca bazı devlet adamları ve II. Abdülhamid'e yakınlığı olan kişiler ağır baskılara maruz kalmış, görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.⁶⁷

II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından hazırlanan bir kitapçıkta Tahsin ve İzzet Paşalara bilgi sağlayan devlet adamlarının listesi bulunmaktaydı. Buna göre bilgi sağlayan hafiyelerin başında Selim Melhame, Necip Melhame, Habip Melhame ve Haşim Paşalar gelmekteydi.⁶⁸ Bundan dolayı özellikle Selim Melhame Paşa yoğun eleştirilere maruz kaldı. Kendisi 15 yıl ülkenin maden denetimini elinde bulundurduğundan büyük miktarda servet sahibi olmuştu. Eleştirilerin artması Selim Melhame Paşa'nın tüm servetini yanına alarak kaçmasına ve Habip Melhame'nin de firara teşebbüs etmesine neden oldu. Nitekim firar edenler hakkında soruşturma ve mallarına haciz konulması yönünde harekete geçildi.⁶⁹ Ayrıca Jön Türk mitinglerinde

⁶⁵ BOA. ŞD. 1235/19.

⁶⁶ Naim Ürkmez ve Uğur Akbulut, "Sultan II. Abdülhamid'in Başkâtibi Tahsin Paşa", *Bellekten*, 86/306 (2022), s. 660-661.

⁶⁷ Hasan Ali Polat, "II. Meşrutiyet'in İlânı Sonrasında "Devr-i Sâbık" Memurlarının Durumları", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9/17 (2019), s. 136-140.

⁶⁸ Ürkmez ve Akbulut, a.g.m, s. 654.

⁶⁹ *Yeni Gazete*, 82, 7 Kasım 1908, s. 1; Ürkmez ve Akbulut, a.g.m, s. 660-661; Polat, a.g.m, s. 143.

özellikle Melhameler, Sultan II. Abdülhamid idaresinde çoğalan adam kayırmacılığının simgesi olarak yuhalanmıştır. Pera'da *Kahrolsun Melhameler* sloganlarının atıldığı bilinmektedir. Gazetelerde ise Melhame ailesinin padişahı aldatmak ve para koparmak için her türlü yola başvurduğundan bahsedilmektedir.⁷⁰

Melhame ailesiyle ilgili ağır suçlamaların yaşandığı bu dönemde Selim Raad Efendi, uzun yıllar yürüttüğü Şûrâ-yı Devlet azalığı görevinden 2 Eylül 1908'de kadro dışına çıkarıldı.⁷¹ Necip Melhame Paşa ise hakkında çeşitli suçlamalardan dolayı kısa bir süre tutuklu kalmıştır.⁷² Bir süre farklı yerlerde bulunduktan sonra 1917 yılı başında Anadolu'ya gelen Necip Melhame 7 Ağustos 1917'de Selim Raad Efendi ile birlikte hükümet tarafından tutuklanmıştır. Gerekçe ise mevcut hükümeti değiştirmek için zabıtayı teşvike teşebbüs etmeleri idi. Bundan dolayı kendilerinin sürgün edilmesi düşünüldü.⁷³ Sürgün kararı çıkan Necip Melhame ve Selim Raad Efendi için yer olarak Konya'nın Beyşehir kazası uygun görüldü. Haydarpaşa'dan trene bindirilerek Beyşehir'e gönderildiler. Ayrıca buradan firar etmemeleri için gereken tedbirler de alındı.⁷⁴ Necip Melhame ve Selim Raad Efendi mağdur ve suçsuz olduklarını belirten birkaç kez dilekçe göndermelerine karşın istedikleri sonucu elde edemediler. Ancak mücadeleden vazgeçmeyerek verdikleri dilekçelerle kendilerine yapılan haksızlıklara bir son verilmesini talep etmişlerdir.⁷⁵ Bu talepleri dikkate alınarak istedikleri yere gitmeleri konusunda kendilerine izin verildiği sonraki kayıtlardan anlaşılmaktadır.⁷⁶ Tahliye edilmelerinin ardından Necip Melhame Lübnan civarlarında bir süre faaliyette bulunduktan sonra 1927 yılında Paris'te hayata veda etmiştir.⁷⁷ Selim Raad Efendi'nin ise daha sonra ne gibi faaliyetlerde bulunduğu ve nerede yaşadığı konusunda bir bilgiye sahip değiliz.

⁷⁰ Taşkın, *a.g.t.*, s.75, 92.

⁷¹ BOA. DH. SAİD.d. 165/321; ŞD. SAİD. 21/12.

⁷² Taşkın, *a.g.e.*, s. 97.

⁷³ Ömer Gün, *Meşrutiyet'ten Mütareke'ye Konya'ya Sürgün (1876-1918)*, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2021, s. 260; Taşkın, *a.g.t.*, s. 100.

⁷⁴ BOA. DH. ŞFR. 79/183.

⁷⁵ BOA. *Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Dördüncü Şube (DH. EUM. 4. Şb)*. 17/43.

⁷⁶ BOA. DH. ŞFR. 93/50.

⁷⁷ Taşkın, *a.g.t.*, s. 101; Gün, *a.g.e.*, s. 260.

Sonuç

Milliyetçilik akımının Osmanlı Devleti'nde etkisini hissettirmesiyle birlikte devlet yetkilileri çok uluslu bir yapıyı devam ettirmek adına birtakım ıslahat yapma yoluna gittiler. Osmanlılık fikriyle yapılan bu ıslahatlar gayrimüslimlerin Müslümanlarla eşit statü elde etmeleri adına önemli adımlardı. Nitekim gayrimüslimler Tanzimat ve ıslahat fermanlarıyla bürokraside kendilerine yer edinmeye başladılar. Özellikle II. Abdülhamid devrinde bürokraside önemli sayıda gayrimüslim devlet adamının olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda yurt içinde ve dışında önemli görevlerde bulundular.

Selim Raad Efendi'nin Osmanlı bürokrasisinde kendine yer edinmesi biraz daha farklı bir yolla olmuştur. Dönemin nüfuzlu isimlerinden Necip Melhame'nin kayınbiraderi olması devlet hizmetine girmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Melhamelerin en çok eleştirildiği nokta adam kayırma ve Sultan'dan para koparmak adına onun hoşuna gidecek şeyler yapmalarıydı. Nitekim Selim Raad Efendi'nin de Osmanlı bürokrasisinde görev alması Necip Melhame sayesinde olmuştur. Ayrıca Melhame ailesinin faaliyetlerinde önemli rol oynamıştır. Kendisi Necip Melhame'nin koruyuculuğu ve himayesi altında bürokraside faaliyet göstermiştir. Gazete haberlerinde *Necip Melhame'nin adamı* olarak nitelenmesi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Ancak II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte bazı suçlamalara maruz kalarak gözden düşmüşlerdir. Sonuç olarak Melhame ailesiyle akrabalığı olan Selim Raad Efendi bu sayede Osmanlı bürokrasisinde kendine yer bularak onların faaliyetlerinin bir parçası olmuştur.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Babiâli Evrak Odası Evrakı (BEO), 1609/120625, 1851/138793, 1860/139451, 1912/143351, 1917/143709, 2092/156893, 2805/210312, 2820/211484, 2827/211984, 2840/212984, 2083/216213, 3067/229993, 3170/237706, 3170, 237707, 3211/240810, 3319/248904, 3360/251952.

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Dördüncü Şube (DH. EUM. 4. Şb), 17/43.

Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemî (DH. MKT), 637/14, 1047/48, 1098/42, 2589/15.

Dahiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl Defterleri (DH. SAİD.d), 165/321.

Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî (DH. ŞFR), 79/183, 93/50, 366/56.

Hariciye Nezareti Sofya Sefareti (HR. SFR.04), 544/29, 544/31, 570/55.

Hariciye Nezareti Tahrirât-ı Hariciye Odası (HR. TH), 7/58.

İrade Dahiliye (İ. DH), 1400/26.

İrade Dosya Usulü İradeler Tasnifi (İ. DUİT), 145/109.

İrade Eyalet-i Mümtâze (Bulgaristan) (İ. MTZ (04)), 21/1386.

İrade Hususî (İ. HUS), 96/83, 99/125, 106/69.

İrade Taltifat (İ. TAL), 21/1427, 31/17, 245/37, 249/37, 266/12, 281/69.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV), 113/52.

Sadaret Eyalet-i Mümtâze Bulgaristan (A. MTZ (04)), 69/27, 69/57, 71/64, 74/3, 75/21, 143/58, 143/72, 147/60.

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî (A. MKT. MHM), 550/22.

Sadaret Mukavelenameler (A. DVN. MKL), 46/4.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD), 1223/6, 1224/55, 1225/34, 1235/19, 3195/12, 3195/18, 3195/18, 3196/52.

Şûrâ-yı Devlet Sicill-i Ahvâl İdaresi (ŞD. SAİD), 21/12.

Yıldız Perakende Zabtiye (Y. PRK. ZB), 29/69, 32/7.

Yıldız Sadaret Hususî (Y. A. HUS), 469/79, 470/79, 504/71.

Yıldız Sadaret Resmi (Y. A. RES), 136/62.

Basın Kaynakları

Tuna, 238, 246, 291, 380.

Yeni Gazete, 82.

Kitap ve Makaleler

Ayar, Mesut, "Osmanlı'da İlk Elektrikli Tramvay ve Şehir Elektrikliği İşletme: Şam'da Elektrikli Tramvay ve Şehir Aydınlatması", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 29 (2013), ss. 107-144.

Aydın, Bilgin, "Divan-ı Hümayun Tercümanları ve Osmanlı Kültür ve Diplomasisindeki Yerleri", *Osmanlı Araştırmaları*, 29 (2007), ss. 41-86.

Aydın, Mahir, "Bulgaristan Komiserliği", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, 17/21 (1997), ss. 71-120.

Balcı, Sezai, *Babiali Tercüme Odası*, Libra Yayınları, İstanbul 2018.

Birecikli, İhsan Burak ve Fahri Maden, "Yıldız Suikasti: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamid'e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23/67-68-69 (2007), ss. 399-424.

Can, Ömer Faruk, *Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati: Azmzade Sadık El-Müeyyed Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri (1860-1910)*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2022.

Duygu, Zafer, *İslâm ve Hristiyanlık (Hristiyanlara Göre İki Dinin Karşılaştırması ve İlk Etkileşimler)*, Timaş Yayınları, İstanbul 2021.

Engin, Vahdettin, "Sultan II. Abdülhamid'e Düzenlenen Ermeni Suikastı ve Bu Sebep Belçika ile Yaşanan Diplomatik Kriz", *Bellekten*, 59/225 (1995), ss. 413-428.

Gün, Ömer, *Meşrutiyet'ten Mütareke'ye Konya'ya Sürgün (1876-1918)*, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2021.

Hut, Davut, "Osmanlı Arap Vilayetleri, Arabizm ve Arap Milliyetçiliği", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ortadoğu Özel Sayısı (2016), ss. 105-150.

Karaçoban, Turgut, *Osmanlı Bürokrasisinde Melhame Kardeşler ve Faaliyetleri*, Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2023.

Kılıç, Musa, "Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", *OTAM*, 31 (2012), ss. 129-155.

Kırmızı, Abdülhamit, "II. Abdülhamid'in Hristiyan Memurları", *Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi*, TBMM Milli Saraylar, İstanbul 2017, ss. 654-664.

Kırmızı, Abdülhamit, "Osmanlı Bürokrasisinde Gayrimüslim İstihdamı", *Divan İlmi Araştırmalar*, 13 (2002), ss. 295-306.

Korkmaz, Mehmet, "Geç Dönem Osmanlı Bahriyesinde İstihdam Edilen Gayrimüslimler Hakkında Bazı Tespitler (1850-1918)", *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 7/1 (2021), ss. 67-98.

Kuneralp, Sinan, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İsis Yayınları, İstanbul 1999.

Makzume, Erol, *Sultan II. Abdülhamid Hizmetinde Selim Melhame Paşa ve Ailesi*, MD Basımevi, İstanbul 2019.

Orhonlu, Cengiz, "Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık", *Atatürk Konferansları V (1971-1972)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1975, ss. 15-23.

Polat, Hasan Ali, "II. Meşrutiyet'in İlânı Sonrasında "Devr-i Sâbık" Memurlarının Durumları", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9/17 (2019), ss. 134-157.

Sefer, Semih, *Lorandolar ve Tubiniler (Osmanlı Devleti'nde Levanten Banker Aileler ve Faaliyetleri)*, Albaraka Yayınları, İstanbul 2020.

Sinanoğlu, Mustafa, "Melkâiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 29, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, ss. 84-85.

Taşkın, Emine, *Necip Melhame'nin Siyasi Hayatı (1856-1927)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Ünlü, Mucize, “II. Abdülhamid Döneminde Bulgaristan’da Ermeni Ayrılkçı Faaliyetleri”, *Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal’a Armağan (Türk Tarihi Araştırmaları)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018, ss. 394-416.

Ünver, Metin ve Murat Hulkiender, *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Fransız İlişkilerinde Krizler ve Çatışmalar 1901 Hadisesi (Lorando ve Tubini Meselesi)*, İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2018.

Ürkmez, Naim ve Uğur Akbulut, “Sultan II. Abdülhamid’in Başkâtibi Tahsin Paşa”, *Bellekten*, 86/306 (2022), ss. 641-681.

Extended Abstract

Selim Raad Efendi was born in Aleppo in 1862. His father was Mihail Raad Efendi, a merchant. Selim Raad Efendi states that he was a Greek Melkite Catholic. Selim Raad Efendi started his first education in Aleppo, where he learnt the basics and then studied at the Christian School of Aleppo for 7 years. It is known that he also attended the School of Commerce for a while. He then travelled to Paris for his education, where he studied political, economic and administrative sciences, Turkish, Arabic, French and Italian at the Palm Academy. He speaks and writes Turkish, Arabic, French and Italian. After completing his education, he started a business career in Tunisia, earning 12,000 francs a year. There is no clear information about when and where Selim Raad Efendi met Necip Melhame and there are various claims. According to a newspaper report, Necip Melhame was travelling on horseback when his horse went out of control and jumped in front of a train. At that time Selim Raad Efendi was on the train. He helped Necip Melhame and took him to his house for treatment. During this period, Selim Raad Efendi's sister Caroline nurses Necip Melhame. Later on, this acquaintance took a further dimension and Necip Melhame married Caroline and thus Selim Raad Efendi became Necip Melhame's brother-in-law.

The first traces of the joint activities of Necip Melhame and Selim Raad are to be found in Tunisia. We understand that Necip Melhame, who was active in Tunisia on behalf of Abdulhamid II, included Selim Raad Efendi in his work and they acted together. Selim Raad Efendi, who was in Tunisia with Necip Melhame, was awarded the order of Mecidi of the 4th rank by the Ottoman government in 1893. These two, who probably showed their usefulness on behalf of the state, were honoured with orders by Abdulhamid II. This kinship relationship played an important role in Selim Raad Efendi's finding a place in the Ottoman bureaucracy and being appointed to important jobs.

After serving in Tunisia for 15 years, Selim Raad Efendi received a request from the Ottoman government to be employed with a salary equivalent to his salary. Upon this, he left his civil service in Tunisia in early December 1900 and came to Istanbul. He presented the official documents related to him to the Mabeyn. Meanwhile, Necip Melhame was serving as the Bulgarian Commissioner. Selim Raad Efendi was first appointed as the chief French clerk of the Bulgarian Commissariat. In addition to his command of French, it can be said that the fact that his brother-in-law Necip Melhame served in Bulgaria was effective in his appointment here. While in this position, he travelled to Istanbul and met with Sultan Abdulhamid II. He also closely followed the Bulgarian press and discussed with the Bulgarian authorities the situations

that might arise against the Ottoman Empire. These activities were reported to Istanbul in the form of reports. In his reports, he drew conclusions and made recommendations based on his impressions.

On 19 April 1902, he left his post in Bulgaria. In fact, it would be appropriate to say that the main reason why he did not continue in this position was the resignation of Necip Melhame from the post of Bulgarian commissar on 20 January 1902. In other words, either he did not want to continue to serve in a government position where his uncle-in-law was not present, or Necip Melhame had thought that he should be appointed to a position close to him in order to act jointly. Selim Raad Efendi was honoured with ranks, orders and medals for his service and efforts in Bulgaria.

Selim Raad Efendi, who settled in Istanbul after leaving Bulgaria, was considered to be employed in another department of the state. As a matter of fact, on 2 May 1902, Abdulhamid II issued a decree for his employment in the Ministry of Foreign Affairs with the salary of chief clerk. However, he was appointed as a member of the Shûrâ-i-State before he started this job, and the next day, his salary was increased to 4,500 piastres and he started to work in the Tanzimat department. While in this position, Selim Raad Efendi requested permission to go to Aleppo in April 1904 because his mother was ill. After his return, efforts to employ him in the Ministry of Foreign Affairs continued.

Selim Raad Efendi, who continued to be a member of the Council of State, was asked to be sent to Bulgaria on a special mission by Abdulhamid II in mid-1906. The reason why he was given this duty was that he was familiar with the region as he had previously served in the region. His job was to investigate some murder cases. It is likely that the murders took place on Ottoman territory and the suspects were in Bulgaria. Selim Raad Efendi's travelling to Sofia also attracted the attention of the Bulgarians. Their impressions of him were reported in Bulgarian newspapers. It was noted that he was the brother-in-law of Necip Melhame and a native of Beirut. Selim Raad Efendi's presence in Sofia was attributed to his close relationship with Necip Melhame. They were also considering the possibility that Necip Melhame, the head of the Yildiz Hafiye Organisation, had sent Selim Raad to Bulgaria to work as a spy. They thought that they intended to discover some anarchist acts and assassinations in order to get money from Abdulhamid II. After the bomb assassination of Abdulhamid II, an investigation commission was set up in Yildiz under the chairmanship of Necip Melhame. It was alleged that Necip Melhame and his relatives received a lot of money from the Sultan. This was attributed to the fact that there was no more money to be made and new assassinations and bombs were being invented.

In the following days, the information that Selim Raad Efendi was travelling from Sofia to Vienna was reported to Istanbul by the Bulgarian Commissioner Sadiq al-Muayyed Pasha. In fact, the reason for Selim Raad Efendi's departure was the news of the Bulgarian press mentioned above. He was also forced to go to Vienna because of the bad treatment he received from the Bulgarians. Later, Selim Raad Efendi came to Sofia again for a while. Realising that he would be deported by the Bulgarian government as a spy, Selim Raad Efendi left for Istanbul without staying long.

In the Ottoman Empire, there were proposals to obtain concession rights for some cities for the construction of electric trams. One of them was the Mediterranean port city of Beirut. In 1906, Selim Raad Efendi requested a concession for the construction and operation of electric trams in Beirut and the lighting of the city with electricity. During the negotiations, the parties mutually presented their demands. When we analyse the contract signed between the parties, it is noteworthy that the names of Necip Melhame Pasha, Habib Melhame and Filib Melhame are included in the administration of the Council of the company established. As in other businesses, Necip Melhame and Selim Raad continued to conduct business together due to the closeness between them. As a result, with this concession, the Melhame family, under the name of Selim Raad Efendi, received both the tramway and electricity tender of Beirut.

On 23 July 1908, with the declaration of the Constitutional Monarchy, an attempt was made to exert public opinion pressure on Abdulhamid II's rule through the press. When the newspapers of the period are analysed, it is seen that the criticisms concentrated on the palace officials rather than Abdulhamid II himself. A booklet prepared after the deposition of Abdulhamid II contained a list of statesmen who provided information to Tahsin and İzzet Pashas. Accordingly, Selim Melhame, Necip Melhame, Habib Melhame and Hasim Pashas were the leading sleuths providing information. During this period of heavy accusations against the Melhame family, Selim Raad Efendi was dismissed from his position as a member of the Council of State on 2 September 1908. Necip Melhame, who came to Anatolia at the beginning of 1917 after being in different places for a while, was arrested by the government on 7 August 1917 together with Selim Raad Efendi. The reason given was that they had attempted to incite the police to change the existing government. For Necip Melhame and Selim Raad Efendi, for whom an exile order was issued, the Beysehir district of Konya was deemed appropriate. After repeatedly petitioning that they were innocent, they were released and told to go wherever they wanted. No information could be obtained about Selim Raad Efendi's later life. As a result, Selim Raad Efendi gained a place in

the Ottoman bureaucracy under the influence of Necip Melhame. In the 19th century, it is possible to trace this kind of favouritism in the records. This situation reflects the state of the state and is also the result of the deterioration in the state. This study focuses on Selim Raad Efendi's entry into the service of the Ottoman Empire, the positions he held and his connection with Necip Melhame. The main source of the study is the periodicals of the Ottoman archive documents.